УДК 343.3/.7

DOI 10.37566/2707-6849-2021-1(34)-11

Сергій КИРЕНКО,

доцент кафедри права

Київського національного лінгвістичного університету,

кандидат юридичних наук, доцент

ORCID: 0000-0002-8180-0960

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ ПСИХІЧНОГО НАСИЛЬСТВА

Кримінально-правова боротьба з суспільно небезпечними посяганнями на психіку людини набуває все більшої актуальності, й не в останню чергу це зумовлено технічними досягненнями останнього часу, які дозволили значно модернізувати «традиційні» способи кримінального психічного впливу, створивши загрозу серйозного посилення їх шкідливого ефекту. Негативний вплив на психіку людини не тільки спричиняє шкоду її нормальному психічному стану, створює загрозу настання різноманітних психічних розладів та захворювань, а й здатний штовхнути людину на шлях порушення закону.

Сумнозвісний досвід різноманітних тоталітарних сект («Велике Біле братство», «Церква саєнтології», «Церква об'єднання», секти сатанинського спрямування тощо) і терористичних організацій («Аль-Каїда», ІДІЛ та ін.), керівники яких широко застосовували відверто кримінальні за змістом заходи психічного впливу на своїх послідовників, деформуючи їхню свідомість та перетворюючи на слухняних виконавців своєї волі, яскраво підтверджує необхідність всебічної боротьби з психічним насильством.

Різнноманітним аспектам кримінального протиправного впливу на психіку людини приділяли увагу такі дослідники, як Ю. Антонян, М. Бажанов, Ю. Баулін, Л. Гаухман, О. Гуртовенко, В. Зарипов, О. Ігнатов, В. Кандиба, І. Карпець, О. Коростильов, В. Сташис, Н. Савінова, Р. Шарапов та ін. Проте питання наявності

законодавчої бази, яка б давала змогу більш ефективно протидіяти суспільно небезпечним діям у цій сфері, залишається відкритим.

Доводиться констатувати, що чинне кримінальне законодавство України не приділяє належної уваги охороні психічної сфери людини. Аналізуючи Кримінальний кодекс (далі – КК) України, можна побачити, що кримінально протиправний вплив на психіку людини головним чином пов’язується у ньому з різноманітними погрозами (статті 129, 147, 186, 187, 189 та ін.), тобто мова так чи інакше йде про залякування, адресатами якого є безпосередньо потерпілий чи інші особи, яких у такий спосіб змушують до певної поведінки.

Стаття 126-1 КК України містить окрему вказівку на «психологічне насильство», розглядаючи його лише в контексті однієї з форм домашнього насильства (поряд з фізичним та економічним насильством). У ряді випадків (статті 149, 157, 190, 192, 258-1 та ін.) у законі міститься вказівка на обман або зловживання довірою. Проте погрозами вчинення якихось діянь, усіяким приниженням честі та гідності особи чи застосуванням обману (зловживанням довірою) негативний вплив на психіку людини не вичерпується, а отже, у випадку застосування до людини тих способів психічного впливу, які є небезпечними за своїм характером, але не визнаються кримінально протиправними за чинним законодавством, виникає загроза відсутності належної кримінально-правової оцінки вчиненого діяння і неможливості притягнення до кримінальної відповідальності особи, яка становить очевидну небезпеку для суспільства.

Метою статті є розробка пропозицій для вдосконалення чинного кримінального законодавства України у сфері боротьби з посяганнями на психіку людини. Для досягнення цієї мети необхідно, по-перше, дати визначення поняття «психічне насильство», оскільки воно відсутнє у кримінальному законодавстві України, по-друге, більш детально зупинитися на інших (крім погроз, обману чи зловживання довірою) специфічних проявах негативного психічного впливу, та, по-третє, запропонувати можливі шляхи посилення кримінально-правової боротьби з такого роду проявами психічного насильства.

Психічне насильство можна визначити як вплив на психіку людини з метою завдання шкоди її життю чи здоров’ю, приниження честі та гідності або примусу до бажаної для винного поведінки. До речі, потрібно відмітити, що частина друга ст. 40 КК України, застосовуючи термін «психічний примус», не розкриває його змісту, що навряд чи правильно, оскільки відсутність законодавчого визначення поняття створює широкий простір для його тлумачення. А. Ришелюк зазначає, що «під психічним примусом розуміється вплив на психіку особи з метою змусити її всупереч її волі до вчинення певних протиправних дій або до протиправної бездіяльності. Психічним примусом, зокрема, є: а) погроза застосування відповідного фізичного насильства, у т. ч. за допомогою зброї;

б) застосування або погроза застосування насильства щодо рідних, близьких, інших осіб, доля яких є важливою для особи, від якої вимагають вчинення певних дій чи бездіяльності; в) знищення або погроза знищення майна, що належить потерпілому, його рідним, близьким, іншим особам, доля яких є важливою для особи, від якої вимагають вчинення певних дій чи бездіяльності; г) погроза розголошення відомостей, які особа бажає зберегти в таємниці; д) вплив на психіку особи за допомогою гіпнозу або інших подібних засобів» [1, с. 130].

О. Коростильов щодо психічного примусу зазначає: «Виділяють два основних способи такого впливу, одним з яких є інформаційний вплив, який міститься, власне, у погрозах завдання шкоди об'єктам кримінально-правової охорони. Другий спосіб – це безпосередній вплив на несвідому сторону психіки (сюди слід віднести гіпноз, електронну стимуляцію мозку та ін.)» [2, с. 17]. Взагалі, вказівка на подібні аспекти шкідливого впливу на психіку людини характерна для цілого ряду дослідників, особливо в останні десятиліття. Поділяючи в цілому такі підходи до цього питання, потрібно зауважити, що поняття «психічний примус», у свою чергу, є складовою частиною поняття «психічне насильство», оскільки вплив на психіку особи може мати й іншу мету. Наприклад, однією з ознак тяжкого тілесного ушкодження (ч. 1 ст. 121 КК України) є психічна хвороба потерпілого. При цьому, як слушно зазначає М. Мельник, «суспільно небезпечні дії при заподіянні тілесних ушкоджень виражаються у фізичному, хімічному, біологічному, психічному чи іншому впливі на потерпілого» [1, с. 303]. В. Сташис щодо тілесних ушкоджень зазначає, що «вплив застосовується як фізичний (нанесення удару, заподіяння опіку), так і психічний (загроза або переляк, що спричинили душевне захворювання та ін.)» [3, с. 42]. Тобто, якщо одна особа так налякає своїм виглядом, поведінкою або інформаційним повідомленням іншу особу і це призведе до захворювання останньої на психічну хворобу, то залежно від форми вини (умисел чи необережність) винного потрібно притягати до кримінальної відповідальності за умисне чи необережне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 або 128 КК України). Можлива й ситуація, коли шляхом психічного впливу особу налякають до смерті, наприклад, повідомивши хвору на серце людину про загибель її дитини, чого вона просто не зможе витримати (тоді також залежно від форми вини відповідна особа може бути притягнена до кримінальної відповідальності за умисне чи необережне вбивство).

Як вже зазначалося, розвиток техніки зробив свій внесок у цю суспільно небезпечну сферу. Наприклад, відомий ефект так званої «кольоротерапії», заснований на специфічній дії різних кольорів на стан здоров'я людини. Залежно від стану роботи того чи іншого органу людини можна, шляхом демонстрації певного кольору чи комбінації кольорів, покращити в цілому її стан. Проте за таким же принципом можна й спричинити їй шкоду.

Зокрема, при хворобах серця бажано уникати занадто яскравих відтінків певних кольорів, які сильно збуджують мозок людини. Шляхом використання комп'ютерів чи засобів мобільного зв'язку такій людині можуть надіслати повідомлення, що містить комбінацію кольорів, вплив яких для неї може бути вкрай небезпечним (подібна ситуація може бути і з використанням впливу звуку на психіку людини). Отже, те, що лікує, може і завдати шкоди.

Окреме місце у цьому ракурсі посідають так звані «аудіонаркотики» (I-Doser), навколо яких відбуваються численні дискусії щодо їхньої можливої ефективності, а отже, й небезпеки [4, с. 53–65]. За своїм характером вони є бінауральними стереохвилями, прослуховування яких повинно викликати у людини ефект, подібний до наркотичного. Аналізуючи існуючий на сьогодні досвід з цього питання, можна визначити такі варіанти їх можливого впливу на людину: у першому варіанті фіксується відсутність будь-якого наркотичного ефекту і максимум, що відмічали люди, які прослуховували відповідні програми – це головний біль і шум у вухах протягом певного часу після «вживання» «аудіонаркотиків»; у другому варіанті наслідком прослуховування цих програм може бути бажання спробувати «традиційні» – хімічні наркотики; у третьому – виникає ефект, схожий з наркотичним, але поки що не зовсім зрозуміло, що є його причиною: самі «аудіонаркотики» чи так званий «ефект плацебо», який пов'язаний зі здатністю людини до самонавіювання. Тобто зараз можна констатувати лише те, що наявність або відсутність ефекту «аудіонаркотиків» переважно залежить від особливостей психіки людини, яка їх прослуховує. Звичайно, ця тема вимагає подальших досліджень, проте необхідно зазначити, що відсутність на сьогодні чіткої доказової бази щодо реальної небезпеки «аудіонаркотиків» для здоров'я людей не має заспокоювати суспільство. Річ у тому, що здатність звуку чи зображення впливати на мозок і викликати ефект, подібний до наркотичного, відомий людству з давніх часів і широко використовується в медичній, релігійній та інших видах діяльності (у тому числі й кримінальній). У цьому випадку мова йде не про принцип, а про технологію і відсутність потрібного для виробників і споживачів такої «продукції» стовідсоткового результату зараз зовсім не означає неможливість його досягнення взагалі – це питання часу і розвитку техніки (тим більше, що попит на це великий, а де попит – там завжди буде пропозиція).

Отже, необхідно бути готовими й до такого роду небезпеки, враховуючи при цьому, що, оскільки причиною стану зміненої свідомості можуть бути як звукові сигнали, так і зображення, що передаються за допомогою комп'ютерної техніки і здатні викликати (хоча б у деяких людей) ефект, подібний до вживання «традиційних» – хімічних наркотиків, буде доцільним введення в обіг більш широкого за змістом поняття – «кібернаркотики», під якими слід розуміти шкідливі для здоров'я людини комп'ютерні програми (що містять аудіо- та (або)

відео-інформацію), які здатні змінювати стан свідомості людини і викликати стан залежності від них. Такий підхід, до речі, дозволить у повній мірі реалізовувати не лише охоронну, а й превентивну (попереджувальну) функцію закону про кримінальну відповідальність, адже, як справедливо зазначав М. Бажанов, «...сам факт існування кримінального закону вже попереджає можливість вчинення злочинів. Причому превентивний вплив закон здійснює не лише на нестійких осіб (схильних до вчинення злочинів), але й на законослухняних громадян. Вже саме видання кримінальних законів виховує громадян у дусі несприйняття тих деліктів, які визнаються злочинами, у дусі негативного до них ставлення» [5, с. 8–9].

Таким чином, можна побачити, що психічне насильство в одних випадках може виступати одним зі способів вчинення кримінального правопорушення (статті 115, 121 КК України та ін.), а в інших (як у статтях 129, 195 КК України) мати ознаки окремого складу кримінального правопорушення. При цьому необхідно відмітити наявність цілого ряду проблем, які ускладнюють адекватну кримінально-правову оцінку вчинених суспільно небезпечних діянь.

Так, ст. 129 КК України передбачає відповідальність за погрозу вбивством, при цьому погроза особі (яка не належить до журналістів, працівників правоохоронних органів і т. д.) заподіяти, наприклад, тяжке тілесне ушкодження чи вчинити мордування не має належної кримінально-правової оцінки, хоча звичайна людина перелякається не менше за журналіста, якщо їй пообіцяють, наприклад, відрубати руку чи покалічити вухо. Така ситуація є неприпустимою, оскільки закон повинен захищати всіх людей незалежно від їх статусу і тому диспозицію частини першої ст. 129 КК України краще викласти у такій редакції: «Погроза вбивством або насильством, якщо були реальні підстави побоюватися здійснення цієї погрози». Стаття 189 КК України передбачає кримінальну відповідальність за вимагання, під яким розуміється вимога передачі чужого майна чи права на майно або вчинення будь-яких дій майнового характеру з погрозою насильства над потерпілим чи його близькими родичами, обмеження прав, свобод або законних інтересів цих осіб, пошкодження чи знищення їхнього майна або майна, що перебуває в їхньому віданні чи під охороною, або розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Виникає питання: а як бути у випадку, якщо від людини, наприклад, вимагають передати своє майно, погрожуючи насильством або іншими діями щодо її нареченої чи друга (які не належать до близьких родичів)? Виходить, що складу цього кримінального правопорушення немає, і навіть якщо людина позбавиться свого майна, злякавшись за долю близьких людей, які, проте, не є близькими родичами (як вимагає закон), то особа, що висунула таку вимогу, є непідсудною.

Таку прогалину в законі потрібно усунути, замінивши у частині першій ст. 189 КК України термін «близькі родичі» на «близькі особи».

В цілому, аналізуючи способи психічного насильства, потрібно відмітити, що їх можна поділити на три групи. До першої групи відносяться способи, які спрямовані на свідоме сприйняття потерпілим відповідної небезпеки (тобто вони діють, в першу чергу, на свідомість людини), а саме – залякування потерпілого, які, залежно від спрямованості відповідних дій, можуть мати вигляд: 1) погрози вчиненням певних діянь з метою змусити потерпілого або інших осіб діяти в інтересах винного (про такі випадки переважно і говорить КК України); 2) залякування потерпілого, яке спричинило йому фізичну або психічну шкоду (наприклад, у випадках тяжкого тілесного ушкодження чи вбивства).

До другої групи відносяться способи, які вводять потерпілого в оману щодо певних фактів або явищ дійсності (обман або зловживання довірою). До третьої групи відносяться способи психічного насильства, для яких характерне втручання не тільки у свідомість, а й у підсвідомість людини (і які, на жаль, як правило, знаходяться поза сферою посиленої уваги кримінального законодавства). Сюди відносяться методи психічного впливу, які застосовуються в даному випадку саме із суспільно небезпечними (кримінальними), а не з будь-якими іншими (лікувальними, дослідницькими) цілями. До відповідних методів психічного впливу, в першу чергу, можна віднести такі.

1. Кримінальний гіпноз – стан специфічного сну або звуженої свідомості з повним відключенням критичного сприйняття та підвищеною чутливістю до зовнішнього навіювання. До речі, Р. Ронін зазначав, що техніка гіпнозу може бути використана для отримання інформації (гіпнодопит), при таємному пересиланні повідомлень, для дезінформації, з метою програмування на бажану поведінку (епізодично або в методах зомбіювання) [6, с. 83]. 2. Кримінальне навіювання – передача інформації з впровадженням закладених у ній ідей без будь-якої критичної оцінки та логічної переробки того, що пропонується. Проте, що спрацювало навіювання, а не усвідомлений вибір, свідчить суто емоційна реакція на будь-яку спробу обговорення «заповітної істини», причому все, що їй суперечить, відкидається одразу. Методи навіювання використовують, як правило, для блокування небажаної поведінки або мислення людини, для схиляння особи до бажаної поведінки та ін.

3. Нейролінгвістичне програмування (НЛП), яке базується на використанні слів, образів, інтонації та інших моментів з метою встановлення тісного контакту з іншою людиною на несвідомому рівні й спрямування її мислення та поведінки у потрібному напрямі. У цьому випадку використовуються особливості типу конкретної людини: аудіаліст (особа, яка мислить переважно словами), візуаліст (мислить переважно образами), кінестетик (мислить переважно відчуттями).

Залежно від того, характеристики якого типу (або інакше – модальності) переважають у людини, і будується відповідна робота з нею.

4. Технотронні методики управління поведінкою, мисленням та почуттями людини – нижчепорогове аудіовізуальне збудження, електрошок, ультразвук, інфразвук, надвисокочастотне (НВЧ) чи торсіонне випромінювання та ін. Наприклад, опромінювання здорових людей крайньонадвисокочастотними (КВЧ) випромінюваннями з дотриманням певних умов зумовлює небезпеку їх збудження чи пригнічення, при цьому з'являється можливість штучного маніпулювання психофізичним станом та поведінкою людей [7, с. 112].

5. Зомбіювання – комплексна форсована обробка підсвідомості людини, завдяки якій вона втрачає спрямовуючий контакт зі своїм минулим і програмується на безумовне, притому неусвідомлене підкорення наказам свого «господаря». Виділяють «жорстке» та «м'яке» психопрограмування, причому «жорсткого» зомбі можна визначити за зовнішніми ознаками (специфічний вираз обличчя, невідповідність слів та емоцій, інтонація голосу, неправильна вимова, відсутність здатності зосередитись, сповільненість реакцій та проблеми з пам'яттю та ін.), тоді як «м'який» зомбі практично не відрізняється від інших людей.

В цілому, можна погодитись з В. Шейновим, який зазначав: «Спроби керувати людиною, групою людей та іншими людськими спільнотами нерідко зустрічають опір останніх. У цьому випадку перед ініціатором управляючого впливу є два шляхи: 1) намагатись змусити виконати дію, яка їм нав'язується, тобто подолати опір (відкрите управління); 2) замаскувати управляючий вплив так, щоб він не викликав заперечень адресата (приховане управління)... Приховане управління – це такий управляючий вплив ініціатора, при якому потрібне йому рішення приймається адресатом впливу самостійно, без видимого примусу з боку ініціатора... Приховане управління адресатом проти його волі, яке приносить ініціатору односторонні переваги, називається маніпуляцією. Таким чином, маніпулювання – це окремий випадок прихованого управління, який характеризується егоїстичними, шкідливими цілями маніпулятора, який завдає шкоду (матеріальну чи психологічну) своїй жертві» [8, с. 9–10].

У нашому випадку відкрите управління притаманне різноманітним погрозам (тобто впливу на свідомість особи), а приховане управління (маніпулювання) є рисою переважної більшості способів впливу на підсвідомість особи. Відтак можна сказати, що кримінальний гіпноз, кримінальне навіювання та інші подібні дії належать до методів психічного маніпулювання людиною.

Як відомо, різноманітні методи такого психічного впливу часто застосовуються при вчиненні шахрайства. Відповідні способи обробки психіки людини широко застосовуються в тоталітарних сектах і в різноманітних об'єднаннях, які декларують заняття не релігійною, а громадською (науково-просвітницькою,

культурною, спортивною та ін.), комерційною та іншими видами суспільно корисної діяльності.

Серед них можна зустріти й тих, хто позиціонують себе як прихильники творчості К. Кастанеди, М. Реріха, О. Блаватської, учасників різноманітних схем мережевого маркетингу, психотренінгів, філософських шкіл, культурних асоціацій тощо. Проте детальне знайомство з діяльністю подібних об'єднань свідчить саме про суспільно небезпечний характер методів впливу на психіку людини, які там практикуються.

Зокрема, широко використовуються різноманітні «семінари», «тренінги», на яких присутніх, по суті, занурюють у стан зміненої свідомості (при цьому можуть використовуватися й специфічна музика, належним чином побудовані виступи керівників та активістів, використання підпорогового навіювання із застосуванням аудіозаписів, які сприймаються лише підсвідомістю або спеціально змонтованих відеоматеріалів відповідного характеру, що, на перший погляд, містять суто рекламне спрямування). Мета цього така ж, як і у відомих тоталітарних сектах – встановлення повного контролю над людиною.

У кінцевому підсумку людина непомітно для себе починає сприймати своїх керівників, тренерів, наставників як істину в останній інстанції, відкидаючи все те, що не співпадає з домінуючою у тому чи іншому об'єднанні точкою зору, й будучи готовою виконати їх будь-яке, нехай і протиправне, розпорядження. До речі, С. Хассен саме на підставі такого роду ознак визначає подібні утворення як «культи», класифікуючи їх на релігійні або духовні, політичні, групи масової терапії та комерційні [9, с. 49–54].

До речі, поширена у відповідних об'єднаннях практика різного роду медитацій та підтримки людини в специфічному стані трансу має суто прагматичний характер. Справа у тому, що під час такої практики змінюється біохімічний стан мозку, підвищується рівень ендорфінів, вплив яких подібний до впливу наркотиків. Почуття ейфорії, яке відчула людина у стані медитації, викликає бажання повертатися до нього знову.

Особа стає своєрідним «фізіологічним наркоманом», який повністю залежить від свого «гуру», «вчителя» та ін. Наслідок цієї «наркоманії» такий самий, як і наркоманії «класичної» (тобто звичайної) – пригнічення волі, а отже, і відсутність психологічного захисту від стороннього впливу. Розглядаючи різноманітні методи психічного маніпулювання, можна побачити, що їх використання переслідує наступні цілі: пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення, приведення у залежність від маніпулятора.

При всьому розмаїтті думок щодо використання впливу на підсвідомість під час різного роду заходів очевидним є те, що вплив на підсвідомість людини, у силу своєї специфіки, а особливо якщо він має на меті суспільно небезпечні

цілі, не може залишатися поза увагою українського законодавства, і, в першу чергу, законодавства кримінального. На жаль, як уже зазначалося, це питання не знаходить відповідного відображення у КК України. Враховуючи вищезазначене, є потреба у спеціальній нормі, яка б встановлювала кримінальну відповідальність за вторгнення у психіку людини. До речі, у цьому питанні може бути корисним і зарубіжний досвід. Так, ще у 1998 році уряд Женевського кантону Швейцарії виступив ініціатором запровадження кримінальної відповідальності за систематичний фізичний або психологічний вплив на людей з метою ослаблення їхньої здатності до незалежного та критичного мислення або приведення їх у стан залежності. Кримінальний кодекс Базельського кантону Швейцарії (з урахуванням небезпеки різноманітних сект) передбачив штраф або, у випадку повторення злочину, тюремне ув'язнення для будь-якої особи, яка вербує або намагається вербувати перехожих на землі, яка належить суспільству або державі, використовуючи неетичні чи обманні методи. В Австралії до неприпустимих методів впливу віднесли маніпулювання часом та увагою, заборону на висловлювання думки, яка не співпадає з груповою, навіювання почуття страху, вини, розвиток емоційної залежності. На нашу думку, у новій нормі КК України повинні бути враховані такі аспекти. Оскільки будь-яке вторгнення у психіку людини, як зазначалося, саме по собі є небезпечним і становить загрозу для її здоров'я, повноцінного розвитку і навіть життя, необхідно встановити кримінальну відповідальність за сам факт застосування до іншої особи методів психічного маніпулювання (кримінального гіпнозу, навіювання та ін.).

Серед інших кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак кримінального правопорушення повинні фігурувати і такі випадки, як: 1) застосування технічних засобів впливу на психіку людини (у тому числі й «кібернаркотиків»); 2) застосування методів психічного маніпулювання щодо неповнолітнього (оскільки психіка неповнолітніх, у силу вікових особливостей, більш відкрита для стороннього впливу, а отже, є більш вразливою у випадку вчинення таких дій, до того ж, подібні випадки свідчать про підвищену суспільну небезпеку особи, яка використовує маніпулятивні заходи щодо неповнолітнього); 3) спричинення відповідними діями тяжких наслідків (смерть або самогубство потерпілого, завдання тяжкої шкоди здоров'ю та ін.).

В цілому, запропоновану статтю можна назвати «Маніпулювання психікою людини» та викласти у такій редакції: «1. Застосування гіпнозу, навіювання або інших методів психічного впливу з метою пригнічення волі людини, зниження критичності її мислення та приведення в залежність від винного, – карається... 2. Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені щодо неповнолітнього, щодо двох або більше осіб, – караються... 3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, поєднані з використанням технічних засобів (у тому

числі з використанням «кібернаркотиків»), або якщо вони спричинили тяжкі наслідки, – караються...». Статтю слід доповнити наступною приміткою: «Під «кібернаркотиками» у цій статті розуміються шкідливі для здоров'я людини комп'ютерні програми, які здатні змінювати стан свідомості людини і викликати стан залежності від них».

Висновки. Для розв'язання проблем у сфері кримінально-правової охорони психіки людини вважаємо за доцільне внести запропоновані у дослідженні зміни та доповнення до чинного кримінального законодавства України, що, у свою чергу, дозволить не тільки адекватно оцінювати випадки суспільно небезпечного застосування різноманітних методів психічного впливу, а й сприяти утриманню осіб, які володіють відповідними методами, від застосування їх з кримінально протиправними цілями, що в кінцевому підсумку дозволить посилити кримінально-правову боротьбу з посяганнями на психіку людини.

Перелік використаних джерел

1. *Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юридична думка, 2012. 1316 с.*
2. *Коростылев О. И. Уголовно-правовая характеристика угрозы. Ставрополь: Ставропольский гос. ун-т, 2004. 25 с.*
3. *Кримінальне право України: Особлива частина / за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ: Юрінком Інтер, Харків: Право. 2002. 496 с.*
4. *Надеждин А. В., Колгашкин А. Ю., Тетенова Е. Ю. Аудионаркотики – миф или реальность. Наркология. 2013. № 1. С. 53–65.*
5. *Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть. Днепропетровск: Пороги, 1992. 166 с.*
6. *Ронин Р. Методы целенаправленного воздействия на человека. Досье секретных служб. 2000. № 7–8. С. 80–89.*
7. *Буянов В. П., Уфимцев Ю. С., Ерофеев Е. А. Методика информационной безопасности. Москва: Экзамен, 2004. 544 с.*
8. *Шейнов В. П. Пиар «белый» и «черный»: технология скрытого управления людьми. Москва: АСТ, Минск: Харвест, 2005. 672 с.*
9. *Хассен С. Освобождение от психического насилия. Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2003. 400 с.*

References

1. *Scientific and practical commentary on the Criminal Code of Ukraine / Ed. E. I. Melnyk, M. I. Khavronyuk. Kyiv: Yurydychna Dumka, 2012. 1316 p. [ukr.]*

2. Korostylev O. I. *Criminal law characteristics of the threat*. Stavropol: Stavropol State University, 2004. 25 p. [russ.]
3. *Criminal law of Ukraine: Special part* / Ed. M. I. Bazhanova, B. B. Stashisa, V. Y. Tatsia. Kyiv: Yurinkom Inter, Kharkiv: Law. 2002. 496 p. [ukr.]
4. Nadezhdin A. V., Kolgashkin A. Y., Tetenova E. Y. *Audio drugs – myth or reality*. *Narcology*. 2013. № 1. P. 53–65. [russ.]
5. Bazhanov M. I. *Criminal law of Ukraine. The general part*. Dnepropetrovsk: Porogi, 1992. 166 p. [ukr.]
6. Ronin R. *Methods of targeted human impact. Dossier of secret services*. 2000. № 7–8. P. 80–89. [engl.]
7. Buyanov V. P., Ufimtsev Y. S., Erofeev E. A. *Information security techniques*. Moscow: Exam, 2004. 544 p. [russ.]
8. Sheinov V. P. *PR «white» and «black»: Technology of covert management of people*. Moscow: AST, Minsk: Harvest, 2005. 672 p. [russ.]
9. Hassen S. *Exemption from mental violence*. St. Petersburg: PRIME-EUROZNAK, 2003. 400 p. [russ.]

КИРЕНКО С. Проблеми кримінально-правової оцінки психічного насильства.

У статті досліджуються проблеми кримінально-правової оцінки психічного насильства. На основі аналізу окремих кримінально-правових норм і з урахуванням існуючих у суспільстві реалій запропоновані зміни та доповнення до чинного Кримінального кодексу України.

Ключові слова: психіка людини, маніпулювання, кримінально-правова оцінка.

КИРЕНКО С. Проблемы уголовно-правовой оценки психического насилия.

В статье исследуются проблемы уголовно-правовой оценки психического насилия. На основании анализа отдельных уголовно-правовых норм и с учетом существующих в обществе реалий предложены изменения и дополнения в действующий Уголовный кодекс Украины.

Ключевые слова: психика человека, манипулирование, уголовно-правовая оценка.

KIRENKO S. Problems of criminal-legal assessment of mental violence.

The article examines the problems of criminal law assessment of mental violence. The author draws attention to the fact that the current criminal legislation in some cases does not contain an adequate criminal law assessment of socially dangerous encroachment on the human psyche, limited to indications of threats, deception or abuse of trust, humiliation

and dignity, which do not exhaust the meaning of «mental violence». At the same time, Articles 129 and 185 of the Criminal Code leave out a number of important points outside the legislative attention. For example, Art. 129 of the Criminal Code of Ukraine provides for liability for the threat of murder, but does not provide for liability for the threat of harm to the health of a person, if there were grounds to fear the threat, which is unlikely because the threat caused serious suffering to a person who fears not only for his life, but also for health. Article 189 of the Criminal Code of Ukraine limits the range of addressees of relevant threats only to the victim and his close relatives and leaves out of the sphere of protection of other persons who are close to the victim, but are not his close relatives (brides, friends). Also, the current Criminal Code does not address at the regulatory level such types of mental violence as hypnosis, suggestion, etc. methods of human manipulation (including the use of technical means), which are used to inflict various harm to the person and his interests. The author proposes to make changes and additions to the Criminal Code, which will eliminate the above gaps in the legislation. In particular, it is proposed to supplement Art. 129 of the Criminal code of Ukraine by the instruction on threat of harm to health of the person, in Art. 189 the words «close relatives» should be replaced by «close persons», and it is also proposed to supplement the Criminal Code of Ukraine with a new article, which will establish responsibility for manipulating the human psyche.

Keywords: human psyche, manipulation, criminal-legal assessment.